

Nyíró József búcsúja

1953. október 6-án halt meg Nyíró József Spanyolországban. Nem sokkal a halála előtt „feltétlenül és nagylelkűen” megírta saját haldoklását is. Talán úgy emlékezhetünk a legméltóbban harminchat évvel ezelőtti halálára, ha itthon is megjelentetjük halálos ágyán írt vallomását.

Két évvel ezelőtt New Yorkban találtam rá erre az írására a Vasárnap egyik októberi különszámában 1953-ból, s azt éreztem, hogy mindenkivel meg kellene ismertetni ezt a nekünk szóló, nekünk szánt végrendeletet. Nyíró József úgy merete szemlélni saját közelgő halálát, mintha egy másik időt fedezett volna fel, s ezen a másik időn belül értette volna meg annak az erőnek a titkát, amely erő kezdettől fogva írásra serkentette. Pontosan látta ugyan a halál szétszakító hatalmát s a vele járó sok-sok esettséget is, mégsem menekült a rezignációba: a nyugodt szemlélődés és a hit most is cselekvésre ösztönözte: *írt.*

Ugyanezt tette akkor is, amikor, még magyarországi képviselőként, a szórvány magyarság halálos küzdelméről hallott.

1942. november 20-án az országgyűlés képviselőházának 310. ülésén Oláh György képviselő a következőket mondotta: „Most kaptam egy rendkívül érdekes beszámolót, amelyet egy nagyváradi postatitkár, egy lelkes magyar ember küldött meg nekem, aki szabad idejében, vasárnaponként, apostolként bejárja Szilágyságban, Szatmárban, Biharban a román többségű falvakat. Az ő összefoglaló jelentése olyan drámai, amelyet én még életemben soha nem olvastam. A hideg verejték ütött ki rajtam a jelentés olvasásakor.

Azzal kezdi, hogy a Szilágyság a magyar Moldva, a Szamos mentén eltűnik a magyarság egy generáció alatt, a szemünk láttára.”

Oláh György fel is olvasott néhányat a megdöbbenő jelentések közül, amelyek szerzője a ma Szentendrén élő dr. Szűk Ödön volt. Az interpelláció elhangzása után a huszoneves jogászt azonnal áthelyezték Nagyváradról Kolozsvárra, s itt már komoly állami funkcióban folytathatta, hivatalosan is, önként vállalt erdélyi misszióját. Egy sor falu anyakönyveinek végigtanulmányozása után mutatta ki, hogy szintiszta református magyar falvak 80—100 év alatt miként váltak görög hitű román falvakká; negyvenegy elnémult harangot talált csak Szilágyság vármegyében; 70 000 odavalósi magyar emberrel derült ki, hogy a jobb megélhetés reményében tért át a református hitűről a görög katolikusra román uralom alatt...

Az a Nyíró József, akinek egész életművét a székelység életének és küzdelmeinek bemutatása határozta meg, akkor, ott a parlamentben valami újat és végzeteset érzett és tudott meg az erdélyi magyarság történelméből.

1944-re készült el a *Néma küzdelem* című regényével, amelyhez a forrásanyagot dr. Szűk Ödön biztosította.

A *Néma küzdelem* az utolsó könyvnapon látott napvilágot, talán ez lehet a magyarázata annak, hogy oly kevéssé ismert ez a Nyíró-regény.

Sokat írt a halálról, a pusztulásról — ezt látta maga körül —, mégis úgy érzem, ez a két emlegetett írása a *vég tényleges* közelsége miatt külön-

bözik a többitől. Különbözik abban is, hogy itt a végzetessé vált élethelyzet komoly és tiszteletteljes számbavételét végezte el.

A háborús korszak, mint tudjuk, Európa-szerte megtévesztett, megrázott, megrendített vagy önmagából akár ki is fordított sok kiváló embert. Nyíró József munkásságának sem a politikai, sem az irodalmi vonulatát vizsgálni nem egy efféle írás feladata. Ez nem is lehet szándékom, hisz ez még az irodalomtörténészekre vár, együtt az országot elhagyott András Károly, Cs. Szabó László, Gombos Gyula, Kovách Aladár, Kovács Imre, Márai Sándor, Ölvedi János, Szabó Zoltán, Zilahy Lajos és Wass Albert szerepének tisztázásával a magyar irodalmi és közgondolkodásban.

Nyíró József halála évfordulóján el kell mondanunk azt, hogy ezzel az utolsó írásával a huszonegy székegy ember *kopjafája* mellé odaállította a magáét is huszonkettediknek, ha nem is a kolozsvári házsongárdi vagy a székegyudvarhelyi katolikus temetőbe, ahogyan szerette volna, hanem a madridi almudenai temetőbe.

KISS ANNA

Kockás mező

*Sötét gyalog reménytelen
helyzetben, szövőszék
csapófájáról csüngő
pillék, tearózsák szíve körül
a bástyák már omolnak, a
hold sem rejtőzik el, kabócák
felejtik múltjukat a
szótáron, és a puszpáng-
bokrok alján Samáel
szakrális nagy sötétje,
s tán a teknős,
koraesti éttrendjén álomig
tűnődésekben. Fialat
vadlóherelevéltől a világra
szabadult tűnődések szerte a
kőkerítés aljáig, s a lépcsőt
felülről elborítani látszó
levélzöld: kővázából
kihajló okkupációs szándék,
liliomfélék stratégiája, és a
házi nemtörődömség még anyánk
idejéből, ki könnyű
rétesek mellé szervirozta a
vegetáció édeskésen, lassan
kezdődő összeomlását is,*